

1.5 PÔSOBENIE MAGNETICKÉHO POĽA NA ČASTICU S NÁBOJOM

1. Odvodíte vzorec pre polomer kružnicovej trajektórie častice s nábojom v homogénnom magnetickom poli.

Riešenie:

$$F_m = B \times I \times l \times \sin 90^\circ$$

$$F_m = B \times \frac{Q}{t} \times l \times 1$$

$$F_m = B \times Q \times \frac{l}{t}$$

$$F_m = B \times Q \times v$$

$$F_m = B \times Q \times v$$

$$F_{OD} = \frac{m \times v^2}{r}$$

$$F_m = F_{OD}$$

$$B \times Q \times v = \frac{m \times v^2}{r} \quad /: v$$

$$B \times Q = \frac{m \times v}{r}$$

$$r = \frac{m \times v}{Q \times B}$$

2. Akou rýchlosťou sa pohyboval protón ($m_p = 1,673 \cdot 10^{-27}$ kg, $Q_p = 1,602 \cdot 10^{-19}$ C) v magnetickom poli ($B = 1$ T), ak jeho trajektória bola kružnica s polomerom $r = 60$ cm. S akou frekvenciou obiehala protón po kružnici?

Zápis:

$$m_p = 1,673 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$$

$$Q_p = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$$

$$B = 1 \text{ T}$$

$$r = 60 \text{ cm} = 0,6 \text{ m}$$

$$v = ?$$

$$f = ?$$

Riešenie:

$$r = \frac{m \times v}{Q \times B}$$

$$v = \frac{B \times Q \times r}{m}$$

$$v = \frac{1 \times 1,602 \times 10^{-19} \times 0,6}{1,673 \times 10^{-27}}$$

$$v = 5,75 \times 10^7 \text{ ms}^{-1}$$

$$v = 2 \times \pi \times r \times f$$

$$f = \frac{v}{2 \times \pi \times r}$$

$$f = \frac{5,75 \times 10^7}{2 \times \pi \times 0,6}$$

$$f = 1,526 \times 10^7 \text{ s}^{-1} = 15,26 \times 10^6 \text{ s}^{-1}$$

$$f = 15,26 \text{ MHz}$$

3. Akú kinetickú energiu má protón ($m_p = 1,673 \cdot 10^{-27}$ kg, $Q_p = 1,602 \cdot 10^{-19}$ C), ktorý sa pohybuje po kružnici s priemerom 20 cm v homogénnom magnetickom poli s $B = 0,1$ T, kolmo na indukčné čiary.

Zápis:

$$m_p = 1,673 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$$

$$Q_p = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$$

$$d = 20 \text{ cm}$$

$$\Rightarrow r = 10 \text{ cm} = 0,1 \text{ m}$$

$$B = 0,1 \text{ T}$$

$$E_k = ?$$

Riešenie:

$$r = \frac{m \times v}{Q \times B}$$

$$v = \frac{B \times Q \times r}{m}$$

$$v = \frac{0,1 \times 1,602 \times 10^{-19} \times 0,1}{1,673 \times 10^{-27}}$$

$$v = 9,58 \times 10^5 \text{ ms}^{-1}$$

$$E_k = \frac{1}{2} \times m \times v^2$$

$$E_k = \frac{1}{2} \times 1,673 \times 10^{-27} \times (9,58 \times 10^5)^2$$

$$E_k = 76,77 \times 10^{-17} \text{ J}$$

4. Akú veľkosť musí mať magnetická indukcia homogénneho magnetického poľa, aby sa v ňom elektrón s hmotnosťou $9,1 \cdot 10^{-31}$ kg a nábojom $1,602 \cdot 10^{-19}$ C pohyboval po kružnici s polomerom $r = 40$ cm rýchlosťou $v = 3,8 \cdot 10^7$ m.s⁻¹. Aká bude kinetická energia elektrónu?

Zápis:

$$m = 9,1 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$$

$$Q = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$$

$$r = 40 \text{ cm}$$

$$v = 3,8 \cdot 10^7 \text{ m.s}^{-1}$$

$$B = ?$$

$$E_k = ?$$

Riešenie:

$$r = \frac{m \times v}{Q \times B}$$

$$B = \frac{m \times v}{Q \times r}$$

$$B = \frac{9,1 \times 10^{-31} \times 3,8 \times 10^7}{1,602 \times 10^{-19} \times 0,4}$$

$$B = 5,4 \times 10^{-4} \text{ T}$$

$$E_k = \frac{1}{2} \times m \times v^2$$

$$E_k = \frac{1}{2} \times 9,1 \times 10^{-31} \times (3,8 \times 10^7)^2$$

$$E_k = 6,57 \times 10^{-16} \text{ J}$$

5. Elektrón ($m_e = 9,1 \cdot 10^{-31}$ kg, $Q_e = 1,602 \cdot 10^{-19}$ C) po urýchlení v elektrickom poli s $U = 100$ V vletí do homogénneho magnetického poľa s $B = 10$ mT kolmo na indukčné čiary. Po akej trajektórii sa bude elektrón pohybovať?

Zápis:

$$m_e = 9,1 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$$

$$Q_e = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$$

$$U = 100 \text{ V}$$

$$B = 10 \text{ mT} = 10^{-2} \text{ T}$$

Riešenie:

$$\frac{1}{2} \times m \times v^2 = Q \times U$$

$$v^2 = \frac{2 \times Q \times U}{m}$$

$$v = \sqrt{\frac{2 \times 1,602 \times 10^{-19} \times 100}{9,1 \times 10^{-31}}}$$

$$v = 5,93 \times 10^6 \text{ ms}^{-1}$$

$$r = \frac{m \times v}{Q \times B}$$

$$r = \frac{m \times 5,93 \times 10^6}{1,602 \times 10^{-19} \times 10^{-2}}$$

$$r = 3,37 \times 10^{-3} \text{ m}$$

$$r = 3,37 \text{ mm}$$

6. Vypočítajte polomer kružnice – trajektórie elektrónu, ktorý vletel do homogénneho magnetického poľa s magnetickou indukciou $0,00012$ T, kolmo na indukčné čiary, rýchlosťou $3 \cdot 10^6$ ms⁻¹. [$r = 0,14$ m]
7. Elektrón s nábojom $1,6 \cdot 10^{-19}$ C a hmotnosťou $9,11 \cdot 10^{-31}$ kg vletí do homogénneho magnetického poľa kolmo na smer indukcie magnetického poľa. Rýchlosť elektrónu je $2 \cdot 10^6$ ms⁻¹ a veľkosť magnetickej indukcie je $5 \cdot 10^{-3}$ T. Urč, akou silou pôsobí magnetické pole na elektrón. Aký je polomer kruhového pohybu elektrónu? [$F = 1,6 \times 10^{-15}$ N; $r = 2,28 \cdot 10^{-3}$ m]
8. Akou rýchlosťou by sa musel pohybovať protón ($m_p = 1,673 \cdot 10^{-27}$ kg, $Q_p = 1,602 \cdot 10^{-19}$ C) v magnetickom poli Zeme ($B = 5 \cdot 10^{-5}$ T – tabuľky) kolmo na indukčné čiary, aby sa veľkosť magnetickej sily rovnala veľkosti sily, ktorou naň pôsobí ťažová sila? [$v = 2,1 \cdot 10^3$ ms⁻¹]

9. Do homogénneho magnetického poľa s $B = 2 \cdot 10^{-5} \text{ T}$ vo vákuu vletel protón ($m_p = 1,673 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$, $Q_p = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$) v smere kolmom na indukčné čiary. Aká bude frekvencia jeho pohybu po kružnici? [$f = 300 \text{ Hz}$]
10. Dva elektróny pohybujúce sa rovnakými rýchlosťami vleteli do dvoch homogénnych magnetických polí ($B_1 = 0,1 \text{ T}$, $B_2 = 0,2 \text{ T}$) a začali sa pohybovať po kružnicových trajektóriách. Určite pomer ich obežných dôb (periód) $T_1 : T_2$. [$2:1$, $T_1 = 2 \cdot T_2$]
11. Elektrón sa začal pohybovať z pokoja a po prechode rozdielom potenciálov 220 V vletel kolmo na indukčné čiary do homogénneho magnetického poľa magnetickej indukcie 5 mT . V magnetickom poli sa elektrón pohyboval po kruhovej trajektórii s polomerom 1 cm . Určite hmotnosť elektrónu. [$m = 9,1 \cdot 10^{-31} \text{ kg}$]
12. Protón sa pohybuje v homogénnom magnetickom poli. Veľkosť magnetickej indukcie poľa je 15 mT , hmotnosť protónu $m_p = 1,67 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$, jeho náboj $Q_p = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$. Určite polomer jeho kružnicovej dráhy r , ak rýchlosť protónu je $2 \cdot 10^6 \text{ m.s}^{-1}$. [$r = 1,4 \text{ m}$]
13. Častica ktorej náboj je $Q = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$ vletela do homogénneho magnetického poľa s magnetickou indukciou 10^{-2} T . V tomto magnetickom poli sa pohybuje po kružnici s polomerom $r = 0,45 \cdot 10^{-2} \text{ m}$. Určite veľkosť hybnosti častice. [$p = 7,2 \cdot 10^{-24} \text{ kg.m.s}^{-1}$]
14. Protón sa pohybuje rýchlosťou $1 \cdot 10^6 \text{ m.s}^{-1}$ v homogénnom magnetickom poli s magnetickou indukciou 1 T . Aká sila pôsobí na protón ($m_p = 1,673 \cdot 10^{-27} \text{ kg}$, $Q_p = 1,602 \cdot 10^{-19} \text{ C}$)? Po akej trajektórii sa bude pohybovať protón? [$F = 1,602 \cdot 10^{-13} \text{ N}$, $r = 1,044 \text{ cm}$]
15. Aké musí byť napätie medzi anódou a katódou v sklenenej trubici, aby svietiaci kružnicová stopa vyznačujúca trajektóriu elektrónov v trubici mala polomer $r = 5 \cdot 10^{-2} \text{ m}$. Indukcia magnetického poľa v trubici je $B = 8,2 \cdot 10^{-4} \text{ T}$. [$U = 148 \text{ V}$]
16. Častica α sa pohybuje po kruhovej dráhe s polomerom $r = 4,5 \text{ cm}$ v homogénnom magnetickom poli s magnetickou indukciou $B = 1,2 \text{ T}$. Vypočítajte jej rýchlosť a jej periódu pohybu. [$v = 2,6 \cdot 10^6 \text{ m.s}^{-1}$; $T = 10,86 \cdot 10^{-8} \text{ s}$]
17. Zväzok protónov sa pohybuje vo vákuovej trubici tak, že ich rýchlosť je $v = 0,1 c$. Elektrostatická sila $F_e = 3 \cdot 10^{-13} \text{ N}$. Akú hodnotu má pomer E/B ak výsledná sila pôsobiaca na protón je nulová? Akú veľkosť má magnetická indukcia B ? [v ; $B = 0,062 \text{ T}$]
18. Medzi anódou a katódou elektrónového dela vo vákuovanej katódovej trubici letia elektróny rýchlosťou $v = 9,19 \cdot 10^6 \text{ m.s}^{-1}$. Vzájomná vzdialenosť dosťičiek je $d = 1 \text{ cm}$ s napätím $U = 10 \text{ V}$. Vypočítajte veľkosť magnetickej indukcie B homogénneho magnetického poľa, pri ktorej sa elektróny nebudú odchyľovať od osi trubice. [$B = 0,11 \text{ mT}$]
19. Protón a častica α ($m_{He} = 4 \cdot m_p$, $Q_{He} = 2 \cdot Q_p$) vleteli do homogénneho magnetického poľa kolmo na indukčné čiary. Porovnajme polomery kruhových trajektórií častíc, ak častice majú rovnakú rýchlosť. [$r_{He} = 2 \cdot r_p$]
20. Do homogénneho magnetického poľa s $B = 10 \text{ mT}$ vletel kolmo na indukčné čiary elektrón s kinetickou energiou $E_k = 30 \text{ keV}$. Určite polomer kruhovej trajektórie elektrónu r . [$r = 5,83 \text{ cm}$]